

Po dokumentih in ustnem izročilu je ustanovo leto tovarne 1882.¹ Z izdelovanjem dežnikov je Josip Vidmar, rojen 1860, z ženo Josipino začel v veži na Starem trgu, hišna številka ni znana. Kot prvi delovni prostor in lokal te firme se navaja Stari trg 4. Razcvet obrti je lastnika silil v preselitev iz zasilne veže v primernejše prostore, kjer je lahko odprl tudi trgovski lokal. Podjetje je bilo registrirano na sodišču v Ljubljani kot posamezna firma 24. marca 1905 pod naslovom Josip Vidmar, izdelovanje in prodaja dežnikov in sončnikov, Ljubljana-Stari trg 4.² Izdelki so šli dobro v prodajo. Na prelomu stoletja (1898-99) je ugodna kupčija Josipu Vidmarju omogočila nakup hiše Pred škofijo 19. Trgovina je bila spodaj, v prvem nadstropju pa delavnica, kjer so delale štiri šivilje in dva pomočnika. Iz majhne obrtne delavnice je nastajalo vedno večje, pravo podjetje. Pred prevratom je znašala letna proizvodnja približno 8000 kosov. Dežniki in sončniki so se prodajali po vsem teritoriju Kranjske, Štajerske, Primorske, Istre, Hrvatske, Bosne in Hercegovine. Po prvi svetovni vojni, leta 1925, je podjetje zaposlovalo 2 kvalificirana in 3 nekvalificirane delavce ter 6 kvalificiranih in 3 do 6 nekvalificiranih delavk. Profesionalist je zaslužil okrog 1500 dinarjev mesečno, drugi pa po 1000 dinarjev. Plača delavke je bila približno 100 dinarjev tedensko. Bili so vsi domačini - Slovenci. Sredi dvajsetih let (1925) je proizvodnja dosegla 15.000 kosov navadnih in 10.000 kosov boljših, svilenih in polsvilenih dežnikov. Kapaciteta obrata je bila precej večja: pri polnem obratovanju letno 25.000 navadnih in 15.000 boljših dežnikov. Izdelki so romali po vsej državi, največ jih je pokupila Slovenija. Letna množina prodanih dežnikov je bila 18.000 do 20.000 kosov. Stroje in naprave so nabavljali v Nemčiji, deloma pa so jih izdelovali doma po lastnih modelih. Popravljalnica strojev je bila na Sv. Petra cesti 71. Surovine so prihajale skoraj vse iz inozemstva, le navadne palice za dežnike so bile domače. Glavni dobavitelji furniture sta bili Nemčija in Anglija, klotov in seržev Anglija in Češkoslovaška, polsvile in svile pa Francija in Italija. O težavah, ki so pestile podjetje, govori zapis Josipa Vidmarja Zbornici za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani. Takole se glasi: »V zadnjem času se v velikih množinah uvažajo dežniki iz Italije in Avstrije. Pretežna večina se jih utihotapi. Zlasti bujno je tihotapstvo v okolici Reke, kjer smo izgubili sploh vse odjemalce. V Primorju domače blago ne vzdrži konkurence z utiho-

tapljenim. Po izpovedi trgovcev na meji največ tihotapijo železničarji, ki baje cele pakete zakopljejo v premog. V okolici Maribora je vse poplavljen z utihotapljenim avstrijskim blagom. To tihotapstvo je zavzelo že take dimenzije, da resno ogroža razvoj domače industrije. Potrebna bi bila energična intervencija Zbornice pri carinskih oblasteh, da se ostro pazi na prenos dežnikov. Vsak popotnik iz Avstrije ali Italije pa prinese tudi očitno po 1 do 2 dežnika s seboj brez carine. Država ima pri tem dvojno škodo. Ogoljufana je za carino in pa za davke, ki bi jih sicer naše podjetje plačevalo, če bi uspevalo. Druga hiba je v carinski tarifi. Uvoz gotovih dežnikov naj bi se z jako visokimi postavkami zabranil. Nasprotno pa naj se znižajo tarifne postavke za uvoz surovin, ki se pri nas ne izdelujejo. Znižati bi se morale brezpogojno postavke za blago, klote, kepre, svilo in polsvilo za dežnike. Ker je to specialno blago, je zloraba nemogoča in bi razen tega lahko Zbornica kontrolirala resničnost porabe za dežnike. Dokler se nam zlasti za svilo in polsvilo, kakor tudi za furniture in finejše palice ne znižajo carinske postavke, je konkurenca v boljših kvalitetah z inozemstvom izključena. Naj bi Zbornica po možnosti vplivala na izboljšanje teh razmer.«³ Te ovire pa niso bile tolikšne, da bi podjetje spravilo s tirnic na poti navzgor. Lastnik Josip Vidmar je kljub visoki starosti trdno držal v rokah vajeti podjetja. K sodelovanju je potegnil sina Staneta. Svojo tovarno športnih potrebščin in telovadnega orodja v Ljubljani na Ilirski ulici 19 (sedaj rafinerija dragih kovin), ki jo je imel v posesti od leta 1922, je Stane Vidmar prodal in se pridružil očetu. V registru družbenih tvrdk-Ljubljana je bila pod tek. št. 880 vnesena notica, da v firmo Josip Vidmar stopa z 8. januarjem 1927 Stane Vidmar kot javni družabnik in se podjetje vodi odsej kot javna trgovska družba. Tudi naslov firme se je spremenil. V registru je bilo 2. oktobra 1928 zapisano novo besedilo: Prva jugoslovanska tovarna dežnikov Josip Vidmar. Leta 1930 je Josip Vidmar, star 90 let, umrl in tovarna je zopet postala last posameznika, vodila se je naprej kot posamezna firma.⁴ Nova mlada moč na čelu podjetja (Stane Vidmar se je rodil v Ljubljani 1891) se je brž pokazala v poslovnih knjigah. Že v letu 1927 je bilo izdelanih nad 60.000 dežnikov, za kar so porabili okrog 80.000 m bombažnega blaga ter 40.000 m polsvile in svile. Pri polnem obratovanju bi lahko presegli 200.000 kosov. Ob 2 kvalificiranih in 2 nekvalificiranih delavcih je delalo še 30 stalnih de-

Vidmarjeva tovarna nogavic in dežnikov v Savljah (danes Tonosa) v stari Jugoslaviji (Fototeka Tehniškega muzeja Slovenije)

lavk, ob sezoni pa kar 60. Profesionalist je zaslužil okrog 2000 dinarjev mesečno, ostalim pa se je plača sukala pri 1000 dinarjih. Tekoči račun je podjetje imelo pri Ljubljanski kreditni banki. Razpolagalo je z 2 milijonoma kapitala.⁵ Omeniti velja še 3 trgovine v Ljubljani, 1 v Zagrebu in 1 v Splitu.⁶

V trideseta leta je podjetje stopalo z zavidljivim zanosom. O proizvodnji, njeni vrednosti in kapaciteti v tem obdobju govori tale razpredelnica:

Leto	Dežniki kosi	Vrednost din	Kapaciteta kosi
1930	150.000	8.000.000	200.000
1931	150.000	?	200.000
1935	60.000	2.000.000	200.000
1936	150.000	4.000.000	300.000
1938	80.000	4.500.000	150.000
1939	85.000	2.000.000	200.000
1941	85.000	2.000.000 (lir)	200.000

Žal o surovinah nimamo popolnih podatkov. Predstavo o njihovi porabi nam bodo vendarle dale tele številke za leta 1936, 1939 in 1941:

	1936	1939	1941
blago za dežnike	250.000 m	190.000 m	190.000 m
palice in ročaji	150.000 kos.	7.000 duc.	7.000 duc.
železne furniture	30.000 kg	15.000 kg	15.000 kg

Bombažno blago za dežnike je firma dobivala iz Maribora, v pretežni meri pa ga je uvozila iz Anglije, Češkoslovaške, Italije in Nemčije; svila je prihajala vsa iz inozemstva (Anglija, Nemčija in Francija), železne furniture so izključno uvažali (Nemčija, Avstrija, Italija), palice in ročaje pa sta podjetju do-

bavljali Bregana in Krapina, precejšnje količine kvalitetnega tovrstnega materiala je prišlo še iz Avstrije, Nemčije, Francije in Italije.⁷

Podjetnost Stanetu Vidmarju ni dala miru, ni se mogel zadovoljiti s tako ozkim področjem proizvodnje. Veliko povpraševanje po nogavicah in drugih pleteninah ga je spodbudilo k razširitvi predmeta poslovanja. Priložnost se je kmalu ponudila. Neki graški veletrgovec je prodajal parcelo in poslopja, ki jih je zgradil za počitniške namene v Savljah. Kupčijo je posredoval veletrgovčev sorodnik, po imenu Tornago. V Vidmarjevo posest je prišlo 20.000 m² vrta, enonadstropna vila in gospodarsko poslopje (približno 400 m²). Obe poslopji je namenil in adaptiral za proizvodnjo nogavic. Dela so tekla v letu 1931 in 1932. V pol leta je bilo vse nared. K prvotnim poslopijem so v tridesetih letih stare Jugoslavije dozidali še barvarno, oblikovalnico nogavic, sušilnico in kurilnico. Vzporedno z adaptacijami so prihajali delovni stroji. Leta 1931 so v Vidmarjevo tovarno prispeli prvi stroji za moške in otroške nogavice. Ker so šle moške nogavice slabo v prodajo, se je Vidmar lotil ženskih svilenih nogavic in za to kupil 2 cotton stroja (Chemnitz).⁸ Prvotni naslov firme zdaj ni več ustrežal. Tovarna je dobila novo ime: Prva jugoslovanska tovarna dežnikov in nogavic Josip Vidmar, Ljubljana, obratni predmet poslovanja pa se je glasil izdelovanje in prodaja dežnikov in »solnčnikov,« nogavic in pletenin na tovarniški način. Sprememba je bila zapisana v register pri Okrožnem kot trgovskem sodišču v Ljubljani 2. novembra 1934.⁹ Kako je rasla proizvodnja nogavic količinsko in vrednostno ter kakšna je bila kapaciteta podjetja glede tega izdelka, ilustrirajo tile podatki:

Leto	Nogavice duc.	Vrednost din	Kapaciteta duc.
1930	15.000	2—3.000.000	30.000
1931	?	?	30.000
1935	15.000	2.000.000	18.000
1936	18.000	3.500.000	25.000
1938	20.000	4.800.000	25.000
1939	25.000	2.000.000	35.000
1941	35.000	4.000.000 (lir)	35.000

Prezreti ne gre proizvodnje trikotaznega perila. Tudi za to imamo na voljo tovrstne podatke:

Leto	Perilo kosi	Vrednost din	Kapaciteta kosi
1936	25.000	1.000.000	100.000
1938	30.000	1.500.000	50.000
1939	30.000	1.000.000	50.000
1941	30.000	2.000.000 (lir)	50.000

Poglavitna surovina za pletenine je bila bombažna, svilena in umetna svilena preja. Porabljene količine so bile:

Leto	Bombažna preja kg	Svilena in umet. svilena preja kg
1935	11.000	5.000
1936	15.000	20.000
1938	20.000	22.000
1939	4.000	28.000
1941	4.000	28.000

Od domačih dobaviteljic bombažne preje velja omeniti Litijo, Maribor in Dugo Reso, od tujih pa Anglijo, Češko, Italijo, Nemčijo, Avstrijo, Švico. Svila je bila vsa iz inozemstva (Holandija, Švica, Nemčija, Italija).¹⁰ Število zaposlenih je precej nihalo. Struktura delavcev je bila takale:

	1930		1931		1935		1936		1938		1939		1941	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
upravno, pisarniško, komercialno osebje	2	8	2	8	5	8	8	11	6	11	6	18	3	3
tehnično osebje	2	—	2	—	5	—	6	2	5	1	5	—	3	—
profesionalisti	3	—	3	—	6	—	4	—	?	?	3	—	4	—
kvalificirani del.	—	12	2	—	—	30	6	30	12	60	12	15	12	28
nekvalificirani del.	—	40	2	40	4	30	12	70	6	30	5	40	5	19
delavci na domu	—	15	?	?	?	?	—	8	—	10	—	—	—	—
skupaj	7	75	11	48	20	68	36	121	29	112	31	73	27	55
skupaj m + ž	82		59		88		157		141		104		82	

Po narodnosti so bili Slovenci, le v vprašalni poli Zbornici za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani za leto 1935 se navajajo v upravi 2 Hrvata in v tehničnem vodstvu 1 Hrvat in 1 Srb. Sredi tridesetih let (1935) je upravni, pisarniški ali komercialni uslužbenec pri Vidmarju zaslužil 1600 do 3500 dinarjev in uslužbenke na enakih delovnih mestih 1000 do 2500

dinarjev mesečno, profesionalistu je pripadala plača 1200 do 2500 dinarjev na mesec in kvalificiranim in nekvalificiranim delavcem se je dohodek sukal od 150 do 400 dinarjev tedensko. Zadnja leta pred drugo svetovno vojno so bile mesečne plače za vse kategorije višje.

O tem pričajo tile podatki:

	1938		1939		1941	
	m	ž	m	ž	m	ž
uprav. pisar. in komercial. osebje	2000—4000	1000—4000	1500—3850	1000—3000	2030—4025	1500—1740
tehnično vodstvo	?	?	2000—3500		2700—4025	
profesionalisti	?	?	1900		1200—1800	
kvalificirani	800—2400	480—2000	1600—2800	1000—1700	1600—2800	1150—1700
nekvalificirani	720—1200	480—1200	1200—1800	900—1400	1200—1800	1150—1400

Delo v podjetju je vodila lastnikova žena Angela Vidmar, ki se je rodila 1894 v Dolenji vasi pri Senožečah.¹¹ Upokojene delavke se danes rade spominjajo njene podjetnosti, smisla za organizacijo in produktivnost.¹² Bila je velika opora možu Stanetu, ki je kazal

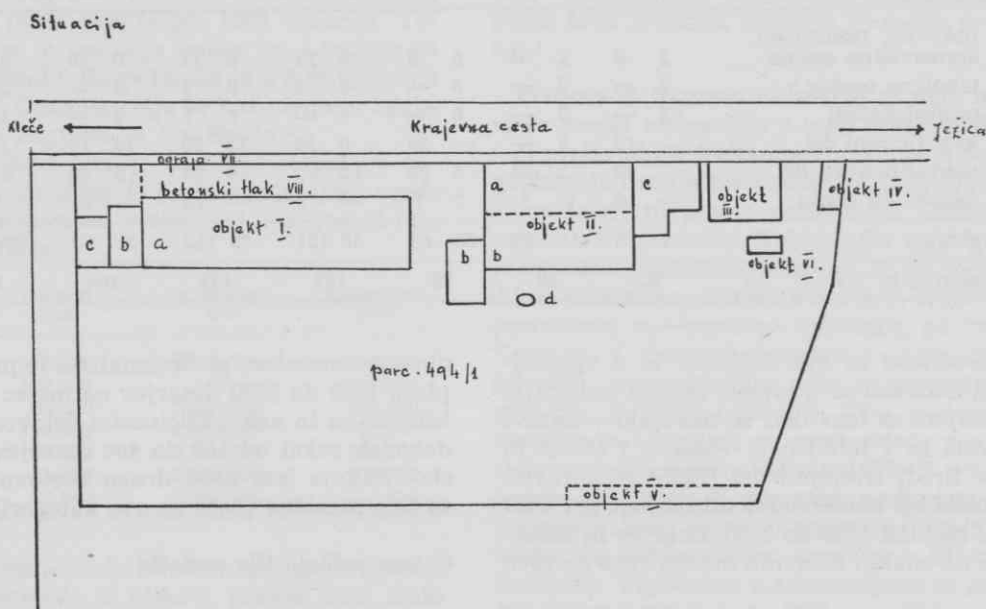
simpatije do slikarstva (celo sam se je ukvarjal s slikanjem) in do glasbe. Komponiral je za Sokola.¹³

Z razvojem podjetja je število delovnih naprav stalno naraščalo. Leta 1938 je tovarna štela 34 pletilnih strojev, 1 centrifugo in še

30 drugih strojev. Po treh letih, ob okupaciji Slovenije, je teklo v podjetju 6 velikih cotton strojev, 1 predilni stroj, 27 pletilnih strojev in 60 drugih delovnih naprav za verižkanje, šivanje, navijanje, barvanje itd. Stroji so bili predvsem nemške provenience. Od pogonskih strojev gre omeniti elekromotorje in parni stroj. Leta 1930 navajajo 9 električnih motorjev z 18 KS, leta 1935 17 Siemensovih motorjev s 30 KS in 1941 kar 42 tovrstnih motorjev s 70 KS. Sprva je bil montiran parni stroj Lanz s 35 KS, od leta 1938 pa se omenja nemški parni stroj Addmann et Stocker s 60 KS. Vrednost strojev je bila:¹⁴

	din
1930	600.000
1931	800.000
1935	1.500.000
1936	3.500.000
1938	2.500.000

Ogledati si je treba še tovarniški kompleks. Za nazornost prilagamo skico z obsežno legendo o stanju ob koncu druge svetovne vojne. Najstarejši del tovarne sta objekt IIa in objekt III, ki sta bila kupljena in temeljito predelana, prvi za proizvodne namene, drugi za stanovanje in administracijo. Stanovanjska hiša je podkletena. V pritličju je bila kuhinja, jedilnica, predsoba in pisarne. Prvo nadstropje je bilo v znamenju povsem privatnega stanovanja (3 sobe, kuhinja, kopalnica, stranišče). Tu je še mansarda — dve sobi, ena je služila za arhiv in druga za vratarjevo bivanje. Ostrežje hiše je ostalo staro, leseno in krito z bobrovcem. Napeljana je bila elektrika, vodovod in centralna kurjava. Dvoriščno stran hiše še danes krasi velik lesen balkon. Mimo teh dveh poslopij, ki sta bili osnova bodočega podjetja, je bila večina zgradb sezidana okrog leta 1930. Za cotton pletilnico so zgradili nepodkletno pritlično stavbo, njeno

Objekt I

- a Cotton pletilnica (pritlična stavba, $60, 65 \times 10,90 + 2 \times 10,50 = 682 \text{ m}^2$, zgrajena leta 1930)
- b Sanitarije in skladišče (pritlična stavba $10,3 \times 8,20 = 83 \text{ m}^2$, zgrajena leta 1929)
- c Lesena lopa z mizarno in skladiščem (pritlična stavba, $11,50 \times 6,70 = 77 \text{ m}^2$, zgrajena leta 1928)

Objekt II

- a Garaže, strojnica, šivalnica (1 nadstropna stavba, $29,05 \times 9,40 = 273 \text{ m}^2$, pritličje, zgrajeno okoli leta 1851 in temeljito predelano in adaptirano za garažo in strojnico leta 1930; za 1 nadstropje dvignjena leta 1943)
- b Kurilnica, barvarna in oblikovalnica (pritlična stavba, $29,05 \times 11,8 + 6,0 \times 9,6 = 400 \text{ m}^2$, zgrajena leta 1939/40)
- c Patent pletilnica in laboratorij (pritlična stavba, $12,80 \times 7,90 + 4,25 \times 8,60 = 137 \text{ m}^2$, zgrajena leta 1943)
- d Dimnik ca. 32 m visnk, zgrajen leta 1932/33)

Objekt III

Stanovanjska hiša (1 nadstropna stavba, $17,20 \times 8,67 = 149 \text{ m}^2$, zgrajena okoli leta 1851, temeljito adaptirano v letih 1928 do 1930)

Objekt IV

Garaža ob vhodu (pritlična stavba, $4 \times 7 = 28 \text{ m}^2$, zgrajena med vojno)

Objekt V

Nadstrešnik za kolesa ($32 \times 1 = 32 \text{ m}^2$, zgrajen leta 1941)

Objekt VI

Bazen ($3 \times 4 \times 1 = 12 \text{ m}^3$, zgrajen leta 1939)

Objekt VII

Ograja (dolžina 103 m, masivno zidana, zgrajena leta 1932/33)

Objekt VIII

Tlak ($5,0 \times 62,0 + 10,5 \times 15,5 = 463 \text{ m}^2$, je betonski, tlakovano leta 1932/33)

Kolektiv Vidmarjeve tovarne nogavic in dežnikov v Savljah na izletu za 1. maj 1939 (Fototeka Tehniškega muzeja Slovenije)

podstrešje so uporabili za skladišče. Poslopje je dobilo vodovod, elektriko, centralno kurjavo, ventilacijo in kanalizacijo. Sosednja pritlična zidana stavba je bila postavljena za sanitarije in zraven lesena lopa za mizarno in skladišče. V prvih tridesetih letih so sezidali še dimnik in ograjo ter tlakovali vmesni prostor med cesto in objektom I. Nova gradbena dejavnost je podjetje zajela ob začetku druge svetovne vojne. Sem velja prišteti leseno shedovo konstrukcijo z opečnim zidom, krito s salonitom, spodaj opaženo in ometano (objekt II b), ki so jo uredili za kurilnico s skladiščem za premog, barvarno in oblikovalnico. Pozabiti ne smemo bazena in nadstreška iz salonitne plošče za kolesa. Večjo medvojno gradbeno akcijo pomeni nadzidava prvotnega hleva za eno nadstropje (objekt II a), kjer so namestili šivalnico. Napeljana je bila elektrika, centralna kurjava, vodovod in kanalizacija. Poleg je zrasel prizidek — pritlična stavba

za patent pletilnico in laboratorij, opremljen prav tako z elektriko, vodovodno napeljavo in centralno kurjavo. Med okupacijo so naredili tudi pritlično garažo ob cesti.¹⁵ O vrednosti nepremičnin imamo za trideseta leta tele podatke:¹⁶

	din
1930	850.000
1931	800.000
1935	1.500.000
1936	1.500.000
1938	1.500.000

Valorizirana vrednost za 31. december 1944 je znašala:¹⁷

	din
zemljišče	27.000
zgradbe	954.220
ostale naprave	31.700
skupaj	1.012.920

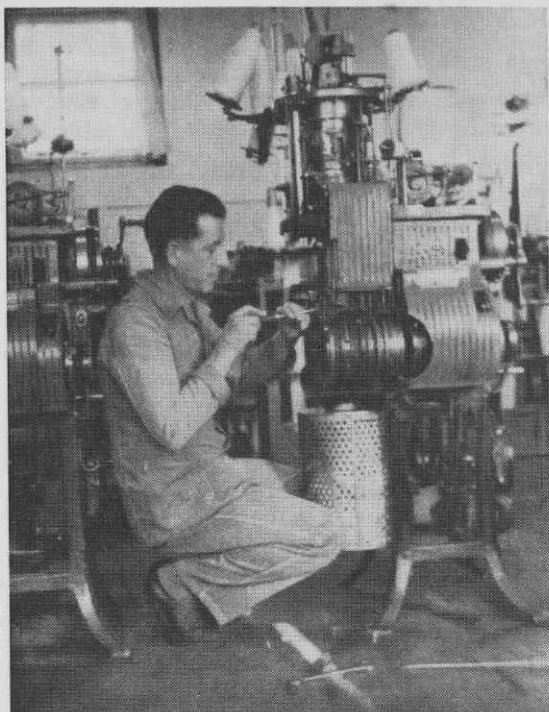
Delavke Vidmarjeve tovarne nogavic in dežnikov v Savljah pred zakloniščem leta 1943 (Fototeka Tehniškega muzeja Slovenije)

Tovarna je ob neprekinjenem obratovanju pričakala osvoboditev. Med vojno je občutila težave kot vsa okupirana Ljubljana. Precej nadlog ji je prizadejala mejna črta med nemško in italijansko okupacijsko oblastjo, ki je tekla točno ob cesti pri tovarni. Osvobodilna fronta in partizansko gibanje sta našla pri lastniku polno podporo.¹⁸

Posebno zanimivo je to podjetje zaradi načina, kako je prišlo v splošno ljudsko posest. Med lastnikom Stanetom Vidmarjem, tovarnarjem v Ljubljani, ki je stanoval v Savljah 49, in Federativno republiko Slovenijo, ki jo je predstavljala Narodna vlada Slovenije po svojem predstavniku, ministru za industrijo in rudarstvo Francu Leskošku, je bila sklenjena posebna izročilna pogodba. Iz prvega člena pogodbe zvemo, da izročilec Stane Vidmar preda v splošno ljudsko last na roke in v upravo FLR Slovenije vse svoje podjetje, ki je protokolirano pod firmo Josip Vidmar, prva jugoslovanska tovarna dežnikov in nogavic v Ljubljani. Izročitev obsega celotno podjetje, tekstilno tovarno in trgovske lokale z vsemi pravicami in dolžnostmi. To se pravi: vse zemljišče v Savljah po priloženi skici, ki ga meji betonski zid in deloma banovinska cesta (točne katastrske podatke ugotovi geometer na stroške prevzemnika), na tem zemljišču stoječa tovarniška in druga poslopja z vso opremo, stroji in inventarjem, vse zaloge, ugotovljene v podjetju na dan 12. 12. 1945, vsa aktiva in pasiva ter vse druge eventualne pravice in dolžnosti, ki so vezane na podjetje, in končno delavnica dežnikov v Ljubljani, Pred škofijo 19 ter 3 prodajalne v Ljubljani (na Gosposvetski cesti 1, Prešernovi 20 in Pred škofijo 19) z vsem inventarjem in zalogami. Po drugem členu pogodbe je izročilec Stane Vidmar predložil pregled finančnega stanja per 12. 12. 1945 ter inventarja podjetja z istim dnem, oboje z bistvenimi podatki, glede katerih se dopušča možnost manjših korektur. (Obe prilogi sta sestavni del pogodbe.). Prevzemnica (Narodna vlada Slovenije) se je obvezala (3. člen pogodbe) plačevati dosmrtno rento očetu Staneta Vidmarja Josipu Vidmarju star. v mesečnem znesku 5000 dinarjev in Stanetu Vidmarju 9000 dinarjev vsakega 1. v mesecu vnaprej brez odbitkov. V primeru, da bi Stane Vidmar umrl pred ženo Angelo, se prenese izplačevanje mesečnega zneska 9000 dinarjev nanjo do njene smrti. Znesek 9000 dinarjev se valorizira po splošnem indeksu cen, veljavnem v decembru 1945. V bodoče se ta mesečna vsota zviša oz. zniža, če indeks cen naraste ali upade, za vsakih 10%. Prevzemnica se je zavezala poravnati obveze Staneta Vidmarja (osebno ali podjetja), ki so nastale v dobi od septembra 1943 do septembra 1945 v Švici, tako pri firmi Maschinenfabrik Benninger A. G. Uzwil, kan-

ton St. Gallen, v znesku 14.000 švicarskih frankov z vsemi obrestmi, pri firmi Kunstseidenspinnerei Steckborn v Steckbornu v znesku 1000 švicarskih frankov z vsemi obrestmi, pri firmi Seidenzwirnerei R. Zinggeler Zürich (Genferstrasse 3) 1000 švicarskih frankov z vsemi obrestmi ter pri firmi Müller, Staub et Söhne, Zürich (Brandschenkenstrasse 23) znesek 1500 švicarskih frankov z vsemi obrestmi. Istočasno je prevzemnica Stanetu Vidmarju odobrila in po njegovi morebitni predhodni smrti, njegovi vdovi Angeli, brezplačno uporabo vode iz tovarne, električnega toka za vse poslopje vile in prosto souporabo telefonskega priključka za ves čas lastništva posestva in vile, ki stoji ob zemljišču tovarne (pod hišno številko Savlje 49). Vse navedene obveznosti iz tretjega člena pogodbe je prevzela FLR Slovenija nase ne glede na bodoče uspevanje podjetja. Izrecno je sprejela (4. člen pogodbe) tudi vse pogodbene pravice in obveznosti podjetja do firme Maschinenfabrik Benninger A. G. Uzwil v Švici glede dobave 12 statev in pomožnih strojev po posebni zaključnici, priloženi kot sestavni del pogodbe. In končno je Narodna vlada Slovenije po svojem zastopniku zagotovila (5. člen pogodbe), da bo poskrbela za razbremenitev morebitnih obveznosti po zakonu o oddaji vojnega dobička ali drugih obveznosti podobnega značaja glede izročilca S. Vidmarja osebno, njegovih rodbinskih članov, prav tako pa tudi glede podjetja. Stane Vidmar se je s členom 6 pogodbe zavezal, da bo poskrbel za vse potrebne zemljknižne izjave in formalne listine, ki bodo rabile za vpis spremembe lastništva v javne knjige. Obe pogodbenici sta se odpovedali vsem ugovorom glede izpodbijanja te pogodbe. Stroške za zapis spremembe lastništva (zemljknižni prenos, katastrske izmere itd.) je nosila prevzemnica. Pogodba je stopila v veljavo ob podpisu obeh strank, datirana je z 21. januarjem 1946. Spodaj pod podpisi je dodano, da je pogodba veljavna z dnem podpisa ministra za industrijo in rudarstvo Franca Leskoška-Luke, to je 17. april 1946.¹⁹

Na osnovi (člena 4 v zvezi s členom 5) Splošnega zakona o državnih gospodarskih podjetjih z dne 24. julija 1946 je na predlog ministra za industrijo in rudarstvo izdala vlada LR Slovenije odločbo o ustanovitvi podjetja Tovarna nogavic, Ljubljana-Savlje. V upravo je prevzela imovino dotodanje firme Josip Vidmar, prva jugoslovanska tovarna dežnikov in nogavic, Ljubljana, ki je prešlo v splošno ljudsko posest z izročilno pogodbo 17. aprila 1946. Po valorizacijski bilanci 31. 12. 1945 so znašala osnovna sredstva podjetja 1,673.185.80 dinarjev, obratna sredstva pa 8,069.747.48 dinarjev. Predmet novega podjetja je bilo izdelovanje nogavic in perila na

Tehnični vodja Tonose v Savljah pri popravilu standard strojev (Fototeka Tehniškega muzeja Slovenije)

industrijski način, sodilo pa je pod operativno upravno vodstvo ministra za industrijo in rudarstvo, uprava tekstilne industrije, LRS. Pogodba je bila datirana s 7. novembrom 1946, podpisala pa sta jo podpredsednik vlade Ivan Maček in minister za industrijo in rudarstvo Franc Leskošek.²⁰ V register pri okrožnem gospodarskem sodišču v Ljubljani je bila 26. januarja 1946 pri firmi Prva jugoslovanska tovarna dežnikov in nogavic Josip Vidmar vnesena notica, da se po odloku NVS — ministrstva za industrijo in rudarstvo — z dnem 18. januarja 1946 (zap. št. I/P-351/468J) vpiše delegat Jakob Isop iz Ljubljane, Zaloška 14. Na tem mestu je ostal do konca leta 1946. Po dekretu ministrstva za industrijo in rudarstvo LRS z dne 1. januarja 1947, št. 103/i, je bilo 6. marca 1947 v registru pripisano, da se izbriše Jakob Isop kot delegat in vpiše kot poslovodja. Pri tem pa ni ostalo. Nova sprememba je bila zabeležena v register 17. junija 1947: Jakob Isop se je vpisal kot direktor podjetja in izpisal kot poslovodja (Odločba ministrstva za industrijo in rudarstvo z dne 10. junija 1947, št. pers. 2002/i).²¹ Pod njegovim vodstvom je bila 23. decembra 1947 sklenjena kupoprodajna pogodba med tovarno nogavic in Stanetom Vidmarjem. Slednji je podjetju prodal zemljišče v Savljah, vložna št. 180 k. o. Ježica, parcela 494/8 — nova, in na njem stoječo stavbo za 253.840 dinarjev. V pogodbi je bilo omenjeno, da je imel kupljene

nepremičnine kupec v dejanski posesti in uživanju že pred podpisom te pogodbe (od 1. maja 1947).²² Firma Prva jugoslovanska tovarna dežnikov in nogavic Josip Vidmar je bila v registru pri Okrožnem gospodarskem sodišču v Ljubljani 18. julija 1947 izbrisana, ker je bila vpisana v register državnih gospodarskih podjetij pri ministrstvu za finance LRS v zv. 1, na listu 142.²³ Odločbo za registracijo Tovarne nogavic, Ljubljana-Savlje je izdala Vlada LR Slovenije, ministrstvo za finance 3. aprila 1947 (št. 22764-1947).⁴²

OPOMBE:

1. TOI-311/2, 311/8 in 309/8, Arhiv Slovenije, Ljubljana (AS, Ljubljana) in po pripovedovanju Angele Vidmar, Ljubljana-Cesta v Rožno dolino 8. — 2. Register Posamezne tvrdke II-233 Ljubljana, tek. št. 810/1, str. 265. AS, Ljubljana; Trgovski vpisnik, odd. A, zv. VI, str. 94. Okrožno gospodarsko sodišče, Ljubljana (OGS, Ljubljana). — 3. TOI-311/2. AS, Ljubljana in po pripovedovanju Angele Vidmar, Ljubljana-Cesta v Rožno dolino 8. — 4. Register L IV Posamezne tvrdke 235 Ljubljana in L V Družbene tvrdke 247 Ljubljana; AS, Ljubljana. Trgovski vpisnik, odd. A, zv. VI, str. 94. OGS, Ljubljana; Po pripovedovanju Angele Vidmar, Ljubljana-Cesta v Rožno dolino 8. — 5. TOI-311/2. AS, Ljubljana. — 6. Trgovski vpisnik, odd. A, zv. VI, str. 94. OGS, Ljubljana in po pripovedovanju Angele Vidmar, Ljubljana-Cesta v Rožno dolino 8. — 7. TOI-309/12 in 311/8. AS, Ljubljana. — 8. Po pripovedovanju Angele Vidmar, Ljubljana-Cesta v Rožno dolino 8. — 9. Register L IV Posamezne tvrdke 235 Ljubljana, tek. št. 2088/1. AS, Ljubljana; Trgovski vpisnik, odd. A, zv. VI, str. 94. OGS, Ljubljana. — 10. TOI-309/12 in 311/8. AS, Ljubljana. — 11. TOI-309/12 in 311/8. AS, Ljubljana. — 12. Po pripovedovanju Marije Ložar, delavke iz Tonose, Ljubljana. — 13. Po pripovedovanju Angele Vidmar, Ljubljana-Cesta v Rožno dolino 8. — 14. TOI-309/12 in 311/8. AS, Ljubljana. — 15. Cenitev zgradb tovarne J. Vidmar, Savlje, ki se je opravila v dneh 20. in 23. aprila 1946. Arhiv Tonose, Ljubljana. — 16. TOI-309/12. AS, Ljubljana. — 17. Cenitev zgradb tovarne J. Vidmar, Savlje, ki se je opravila v dneh 20. in 23. aprila 1946. Arhiv Tonose, Ljubljana. — 18. Po pripovedovanju Marije Ložar, delavke iz Tonose, Ljubljana, in Angele Vidmar, Ljubljana-Cesta v Rožno dolino 8. — 19. Izročilna pogodba z dne 21. januarja 1946. Arhiv Tonose, Ljubljana. — 20. Odločba o ustanovitvi podjetja Tovarna nogavic, Ljubljana z dne 7. novembra 1946. Arhiv Tonose, Ljubljana. — 21. Trgovski vpisnik, odd. A, zv. VI, str. 94. OGS, Ljubljana. — 22. Kupoprodajna pogodba z dne 23. decembra 1947. Arhiv Tonose, Ljubljana. — 23. Trgovski vpisnik, odd. A, zv. VI, str. 94. OGS, Ljubljana; Glej tudi register L IV Posamezne tvrdke 235 Ljubljana, tek. št. 2088/3. AS, Ljubljana. — 24. Odločba Narodne vlade Slovenije z dne 3. aprila 1947. Arhiv Tonose, Ljubljana.